

Спеціалізованій вченій раді ДФ 26.055.038
Державного торговельно-економічного
університету
(02000, м. Київ, вул. Кіото, 19)

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора соціологічних наук Шуст Наталії Борисівни
на дисертаційну роботу
Федоришиної Катерини Олександрівни
на тему «Вплив геополітичного середовища на розвиток демократії (на
прикладі України)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 052 – «політологія»**

Представлене дисертаційне дослідження в умовах, коли демократія та її розвиток в Україні зазнає суттєвих впливів з боку різних акторів геополітичного середовища. Україна опинилась на геополітичному перехресті демократій та недемократичних (включаючи гібридні) політичних режимів. Радикальні суспільно-трансформаційні зміни, які відбуваються в Україні упродовж 30 років, пов'язані з еволюційним рухом суспільної системи від тоталітаризму до демократії і торкаються всіх аспектів суспільного життя. При цьому, на циклічний (непостійний), складний і надзвичайно динамічний характер сучасних змін, що загалом перетворює суспільно-трансформаційний процес на непередбачуваний і відтак важко прогнозований, вказує переважна більшість дослідників.

Кризовий стан процесу суспільно-політичних перетворень в Україні характеризується амбівалентністю демократичного просування та авторитарного повернення (відкочування), яке в ситуаціях різних суспільних змін набуває особливої гостроти, проходячи так звані точки біфуркації (1990-1991, 2004-

2005, від кінця 2013 і по теперішній час). І на всіх етапах української нації доводилось обирати одну з двох альтернатив: або відмова від національно-державницьких цінностей, або єднання заради національно-демократичного суверенітету країни. У своєму геополітичному середовищі Україна одночасно зазнає різновекторного впливу демократичних країн Європейського Союзу з одного геополітичного флангу, а з іншого - країн, що не до кінця пройшли демократичний транзит, застигли в гібридному режимі або лишились авторитарними по суті. Беручи до уваги укріплення авторитарного режиму Росії та її військову агресію проти України, авторитарний режим Білорусі, а також зважаючи на загально регіональний тренд зниження показників демократії в регіоні (включаючи відсутність повних демократій в середовищі), існує нагальна потреба визначення характеру і специфіки зовнішніх геополітичних середовищних впливів на розвиток локальної демократії.

Вище наведена преамбула вочевидь доводить актуальність, теоретичну та практичну значимість обраної теми.

Вагоме місце у дослідженні посідає аналіз теоретико-методологічних засад впливу зовнішніх факторів на політичний режим.

Цілком обґрунтовано, доводячи відсутність єдиних підходів щодо типології політичних режимів, виокремлюючи характерні ознаки демократії та недемократичних політичних режимів, дисертантка не обмежується лише конкретизацією даного факту, а доводить та аргументовано уточнює і висловлює своє авторське судження щодо таких понять, як «політичний режим», «демократія», «недемократичний політичний режим», «ефективність демократії», «геополітичне середовище».

На основі удосконалених понять проаналізовані методами вимірювання ефективність політичних режимів, зокрема- демократичного. В основу такого вимірювання залучаються три індекси демократії- The Economist Democracy Index, Freedom in the World та Polity IV, що представляють три різні підходи до визначення сутності демократичного політичного режиму. Виявлення спільних та відмінних факторів для обраних індексів дозволило розробити

інтегральний підхід до вибору факторів вимірювання ефективності демократії в Україні.

Застосовуючи цей *інтегральний підхід*, дисертантка методом кореляційного аналізу визначає можливості демократії в Україні у 2006-2018 рр., акцентує увагу на найбільш чутливих і важливих факторах цієї динаміки, продукованих недемократичним геополітичним середовищем.

Величезний масив емпіричних даних, що отриманий внаслідок вимірювання, візуалізований у діаграмах і схемах (по тексту дисертації) та розміщений у додатках, отримав *глибокий і всеохоплюючий аналіз*. Саме залучення такої широкої емпіричної бази дозволило авторці сформувані цілком обґрунтовані і практично значимі висновки та рекомендації.

Розглядаючи основні положення наукової новизни дослідження, можна виділити найбільш вагомні:

- Проаналізовано розвиток демократії України в часовому проміжку 2006-2018 рр. в рамках трьох індексів демократії – The Economist Democracy Index, Freedom In the World та Polity IV.
- Проаналізовано розвиток демократій зокрема та політичних режимів в цілому в обраному геополітичному середовищі України в часовому проміжку 2006-2018 рр. в рамках індексів демократії – The Economist Democracy Index та Freedom In the World.
- Визначено найбільш та найменш чутливі фактори, що пов'язані зі змінами розвитку політичних режимів в обраному геополітичному середовищі для України в часовому проміжку 2006-2018 рр. в рамках індексів демократії – The Economist Democracy Index та Freedom In the World.
- Виділено найчутливіші фактори на основі проаналізованих індексів, що потенційно можуть впливати на розвиток демократії України в обраному геополітичному середовищі.

Вищезазначені положення демонструють місткість наукової складової проведеного дослідження, що може скласти основу для практичного

використання результатів дисертації в розробки стратегічних підходів до розвитку демократії України.

Дисертаційне дослідження Федоришиної К.О. складається зі вступу, 3 розділів, 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що охоплює 154 позиції, та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінку. Обсяг основного тексту – 183 сторінки. Оформлення та структура дисертації відповідають вимогам до підготовки дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії.

Результати дослідження та його основні положення є достатньо апробовані як в публікаціях, так і у висновках здобувачки на науково-практичних конференціях. За результатами дослідження автором підготовлено 15 публікацій: 5 наукових статей у виданнях з політичних наук, 3 з яких – у фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus), і 2 – у міжнародних наукових виданнях іншої держави (Польща), також – 1 стаття в науковому нефарховому виданні України, 1 розділ в колективній монографії та 8 тез доповідей на наукових конференціях.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повністю, мети дослідження досягнуто. Основні положення дисертації, визначені здобувачем, містять елементи наукової новизни. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані та аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача відображені всі положення дисертації.

Отже, визначені характеристики дисертації Федоришиної К.О., включаючи наукову новизну, теоретичне та практичне значення, апробацію та викладення результатів у фахових публікаціях, дають можливість зробити наступний висновок. Дисертація Федоришиної Катерини Олександрівни на тему «Вплив геополітичного середовища на розвиток демократії (на прикладі України)» виконана самостійно, є завершеною науковою працею, що

відповідає основним вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова КМУ від 12 січня 2022 р. № 44). Таким чином дисертантка Федоришина К.О. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «політологія».

Рецензент

доктор соціологічних наук,

професор,

професор кафедри філософії, соціології та політології

Державного торговельно-економічного університету

Наталія ШУСТ

305

